

142η και 143η Συνάντηση
Μετα-Ψυχολογίας
Βασίλειος Μαούτσος

1/11/11 και 8/11/11,
Μεταψυχολογικό Σεμινάριο
'Ελληνικό Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης'
'On Narcissism: An Introduction', 1914, Τόμος XIV
2η και 3η συνέχεια

Στο 2ο κεφάλαιο περί του Ναρκισσισμού ο Freud αναφέρεται σε θέματα τα οποία εκ πρώτης όψεως θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως έχοντα μια σχετική ασάφεια. Εν τούτοις, όταν δεχθούμε τις αρχές τις οποίες έχει προ πολλού εισάγει περί της βιωματικής διάστασης στη ψυχανάλυση και της αξίας της εμπειρίας του κάθε ατόμου, ασθενούς ή ψυχαναλυτή, εμπλεκόμενου σ' αυτή τότε η κατανόηση του 2ου κεφαλαίου γίνεται πολύ ευκολότερη. Στη πράξη το 2ο κεφάλαιο επί του Ναρκισσισμού είναι αδύνατον να γίνει κατανοητό χωρίς την αναγνώριση από τον αναγνώστη της απόλυτης υποκειμενικότητας της αλήθειας που φέρει το κείμενο για αυτόν τον ίδιο. Εξ ου και η ευρύτατη αμφισβήτησή του από τις ποικίλες ψυχαναλυτικές σχολές αφ' ότου παρουσιάστηκε στην ψυχαναλυτική κοινότητα που το θεώρησαν με κριτήρια αυστηρώς επιστημονικής δεοντολογίας και μεθοδολογίας και το ερμήνευσαν ο καθένας σαν να επρόκειτο για μία μεγάλη επιστημονική σύλληψη ή, ως ένα επιστημονικό λάθος. Αυτό ισχύει σε μεγάλο βαθμό για το σύνολο του συγκεκριμένου έργου.

Σίγουρα η έννοια του σώματος είναι επαρκώς κοινή για κάθε άνθρωπο. Η έννοια του λιβιδινικού συμπληρώματος, δηλαδή, το 'συμπληρωματικό' και επιπρόσθετο κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης που συνιστά τον ενεργή ψυχισμό δεν είναι καθόλου κοινή για κάθε άνθρωπο επειδή είναι ταχύτατα αυξομειούμενο μέσα στο χρόνο υπακούουν στην αρχή της σταθερότητας. Στη περίπτωση, φερ' ειπείν, της παραφρένειας (σχιζοφρένειας) αναγνωρίζουμε τις ταχύτατες εναλλαγές μεταξύ αντικειμενότητας λίκνυτο και εγωτικής λίκνυτο. Η μεγαλομανιακή και απορριπτική διάθεση της δεύτερης έναντι της πρώτης έχει τον σαφή ντετερμινιστικό της χαρακτήρα που ορίζει αυτή την ίδια τη νόσο και τις παραφυάδες της π.χ παρανοικότητα, μεθοριακότητα. Συνεπώς, αν το σώμα ως ψυχική αντιπροσώπευση έχει μία ενεργειακή σταθερότητα ουδόλως τίθεται η υπόστασή του υπό εξέταση. Όμως η μεγαλομανιακή διάθεση τίθεται άμεσα και αυθορμήτως υπό εξέταση επειδή η αντιπροσώπευση που συνιστά κάτι πλεονασματικό από σωματική (βιολογική) άποψη δεν θα έπρεπε να υφίσταται. Έτσι, φτάνει στο σημείο να αναρωτηθεί τόσο προκλητικά για 'ποιον άραγε λόγο'... 'να επενδύουμε καν σε ανθρώπους' αποχωριζόμενοι του εαυτού μας, δηλαδή, του σώματός μας. Αυτή η τόσο ξεκάθαρη όσο και απίθανη θέση αποτελεί τη βάση του σκεπτικού του Freud για τον Ναρκισσισμό.

Έτσι, οι σωματικές καταστάσεις που φέρονται ως 'οργανική νόσος', 'ύπνος', 'υποχονδρία' είναι απόλυτα θεμιτό να δεχθούμε ότι συνιστούν 'εγωτικά' ενδιαφέρουσες περιπτώσεις οι οποίες είναι παντελώς διαφορετικές από την ισορροπημένη αδιαφορία του ψυχικού οργάνου άλλων σωματικών καταστάσεων (π.χ αυτόνομες ή αυθόρμητες λειτουργίες). Πράγματι, όλες οι ανωτέρω καταστάσεις συσσωρεύουν ενέργεια η οποία τις καθιστά εκ προοιμίου ενδιαφέρουσες για το Εγώ που διαταράσσεται απ' αυτές. Στο βαθμό που αυτές χαρακτηρίζονται από πλεόνασμα λιβιδινικής ενέργειας συνιστούν καταστάσεις οι οποίες από ναρκισσιστική άποψη έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον τους κατά βάση δεν είναι άλλο από το γεγονός ότι έχουν μια υπερδιεγερσιμότητα η οποία στην ψυχαναλυτική ορολογία θα ονομασθεί 'ερωτογεννησιμότητα'. Έτσι, δημιουργείται ένας καθοριστικός φαύλος κύκλος όπου η ήδη υπάρχουσα πλεονασματική ενέργεια κατά την επιστροφή της στο σώμα ερεθίζει το υπάρχον εγώ ούτως ώστε να δημιουργηθεί ακόμη μεγαλύτερο πλεόνασμα.

Όντως, όλη αυτή η ενέργεια η οποία πριν από την συσσώρευσή της στο Εγώ επένδυε εξωτερικά 'αντικείμενα' συνιστούσε μια κατάσταση που με κέντρο το εγώ μπορούσε να δημιουργεί ένα αίσθημα ελεγχόμενης ισορροπίας για την σχέση μεταξύ του εσωτερικού και του εξωτερικού χώρου. Η συσσώρευση όμως εντός του Εγώ τόσων τεραστίων ποσοτήτων λιβιδινικής ενέργειας διαρκώς πολλαπλασιαζομένων είναι φυσικό να προκαλεί νοσηρές καταστάσεις σεξουαλικής σχέσης του Εγώ με τον εαυτό του: αρχίζει πλέον να ενδιαφέρεται για τον εαυτό του αντί του εξωτερικού κόσμου και συγχρόνως να βρίσκεται σε μια κατάσταση οξείας δυσαρέσκειας αν αυτή η σεξουαλικότητα δεν μπορεί να εκτονωθεί. Αυτό δεν συνέβαινε κατά τον 'πρωτογενή ναρκισσισμό' ο οποίος διέθετε ελάχιστα λιβιδινικά αποθέματα σε σύγκριση με την δευτερογενή κατάσταση. Το βίωμα αυτής της ούτως ειπείν 'φρέσκιας' και συμπληρωματικής λιβιδινικής ενέργειας δίνει απάντηση σ' ένα πρώτο επίπεδο στο ποια είναι η 'χρησιμότητα των αντικειμένων' και εν κατακλείδι σε ένα δεύτερο στάδιο του ποια είναι η χρησιμότητα της κατάστασης που αποκαλείται 'σεξουαλικότητα'. Έτσι, στο σημείο αυτό ας περιοριστούμε μόνον στο ότι εξερχόμενο το ψυχικά πάσχον άτομο του 'αυτοερωτισμού' μπορεί να συναντήσει τον εαυτό του σε δυο επίπεδα: Είτε στο επίπεδο της βαριάς ναρκισσιστικής επιβάρυνσης είτε στο επίπεδο της σχετικής 'ανακλητικής' απελευθέρωσης. Κατόπιν τούτου ο Φρόυντ έχει θέσει τις βασικές αρχές επί των οποίων πρόκειται να κινηθεί όλο το υπόλοιπο της μελέτης του μεταξύ ναρκισσισμού, εγωτισμού, ενστίκτων και αντικειμένων.